

Nők Keszthely irodalmi életében

*Oh, költészet, fogadj be templomodba,
Fogadj be engem papjaid közé;
Hisz istenséged senki úgy nem vallá,
Senki, miként én, úgy nem érezé.*

A fenti idézet a keszthelyi születésű *Szendrey Júlia A költészethez* című versének kezdő versszaka. Ihletője az az alkotói kényszer, amely a költészet felé irányította a szerzőt, aki hittel vallotta, hogy a költészet szabadságot, a béklyókból való kitörést jelentheti. A Petőfi Sándorral történt 1846. szeptember 8-i találkozásukat követően ez az érzése felerősödött. Naplójába ekkor írja a következő sorokat: „*Nem örül-e ön azon, hogy oly szabad, mint a madár a léghen, mely tetszése szerint repülhet, hova kedve, merre egy szép világ csalja? (...) Szabad legyen a költő, mint a gondolat. Szabadság kell neki, hogy álmodozó lelkén szeszélyeit és ábrándjait követhesse.*” (Erdőd, október 23.) Ez a szabadság azért kap ily nagy figyelmet, mert az ifjú költőbe beleszeretett Júlia kétségek közt gyötrődik. Vajon magához kötheti-e Petőfit anélkül, hogy a házasság béklyója megfékezne a szeretett férfi költői lángolását?

Szendrey Júlia idején már kevésbé, de a korábbi időkben az írói babérokra pályázó lányok, asszonyok sokszor lenéző mosollyal szembesülhettek egy-egy versük, írásuk megszületését követően főleg, ha azokat komolyan, s nem holmi könnyed rigmusoknak gondolta írójuk. A nők elsődleges feladata ugyanis az volt, hogy a férjük mellett a háztartást vezessék, irányítsák a cselédeket, ami nem tette feltétlenül szükségessé azt, hogy olvasottak, irodalmilag műveltek is legyenek. Ritka kivételnek számított *Dukai Takács Judit*, akinek költői zsengeit édesapja nagy örömmel vette, segítette irodalmi kibontakozását.

Keszthely évszázados irodalmi életében ha nem is meghatározó, de fontos szerepet tölthettek be a női írók, költők. Volt ki itt született, volt aki itt élt, volt aki a Balaton-parti város vonzásában alkotta meg számos írását. E rövid dolgozat keretein belül nem törekedhetünk teljességre, csupán a figyelmet szeretnénk felhívni Keszthely irodalmi életének három női szereplőjére, akik nemcsak szűkebb pátriánk, de a magyar irodalom könyvébe is beírták nevüket. Kettő a XIX. század első felében, míg a harmadik a XX. században fejtette ki irodalmi tevékenységét. Szendrey Júlia életével, munkásságával e kötetben is több dolgozat részletesen foglalkozik, így jelen írásomban csupán érintőlegesen szerepel a költőnő.

Gróf Festetics György 1817 és 1819 között öt alkalommal rendezte meg a keszthelyi Helikoni Ünnepeket, amelyre igyekezett meghívni a kor jeles és ismert, elsősorban dunántúli személyiségeit, hogy a városban működő gimnázium és a Georgikon hallgatóival közösen irodalmi és tudományos felolvasásokat tartsanak. Az első Helikonra, amelyet 1817. február 12-én rendeztek meg, jött el a legtöbb ismert személy. Itt volt Kisfaludy Sándor és felesége Szegedy Róza, Berzsenyi Dániel, Dukai Takács Judit és (Pálóczi) Horváth Ádám, Szegedy Ferenc császári és királyi kamarás Zala megye első ispánja, Fáy Barnabás királyi udvari tanácsos és mások. A többi Helikonon már hiába keresnénk Kisfaludyt, Berzsenyit nem találunk. Viszonyt az ünnepek rendszeres látogatója volt Horváth Ádám, aki egy kivétellel valamennyin részt vett és ott találjuk négy alkalommal Dukai Takács Juditot, háromszor Kazinczy Klárát is. Ezzel mindketten részeseivé váltak Keszthely irodalmi életének.

DUKAI TAKÁCS JUDIT 1795. augusztus, azaz Kisasszony havának 9. napján látta meg a napvilágot a Vas vármegyéhez tartozó Dukán. A faluban ma látható Dukai Takács kúria nem a költőnő szülőháza (későbbi építkezés), amint minden valószínűség szerint nem szülőháza a Kossuth Lajos utca 95 szám alatti kis földszintes ház sem, melyen a következő márványtáblát olvashatjuk: *Dukai Takách Judit 1795-1836 költőnő emlékére (1976)*. A szülőház a ma megjelölt ház helyén, vagy kertjében állhatott. A Dukai család gazdag volt. Az apa Dukai Takács István, az anya muzsai Vittnyédi Terézia. A család módos voltát mi sem bizonyítja jobban, hogy lányuk hozománya elérte a százezer forintot.

Dukai Takács Judit gyermekkorra gazdagabb, tartalmasabb volt a korabeli hasonló társadalmi szinten élő leányokénál. A művelt, magyar nyelvünk pallérozásának fontosságát hangsúlyozó apa, az érzékeny anya nyitott, érzelmekben gazdag légkört biztosítottak számára. Amikor édesanyja betegágyánál megírta első zsenigéjét az *Eltökélés*-t, a szobába lépő apa elől el akarta dugni a verset, de Takács István nemcsak érdeklődött a gyermeklány verse iránt, hanem további verselésre bízta. Első irodalmi mentora Horváth József Elek lett, később Kazinczyval is levelezett, aki a következőkkel bízta az ifjú poétriát: „*Ne rettegje a kisasszony azt a vádat, hogy a mely leány verset ír, nem lehet jó feleség, jó anya, jó asszonya a háznak. Így ítél a közönséges ember mindég.*” Tizenhat éves, amikor meghal édesanyja. Az esemény mély melankóliába taszítja. Ebben az időben írt versei a halálról, az elmúlásról szólnak (*Dukai kriptában lételem, Tavaszi gondolat*).

Rövid soproni tanulmányok után visszatér Dukára, ahol átveszi apja háztartásának irányítását. Döbrentei Gábor így írt erről az időszakról: „*Az asszonyi foglalatosságok között fonás, varrás az ő legkedvesebb munkája. Verseinek nagyobb részét rokkája pergése mellett írta. A szabóknak nem patrónusa, mert minden öltözetjeit önnön kezei készítik.*”

Verserei már ismertek voltak, de az igazi költői elismerést az 1814-es esztendő hozta meg számára. Ugyanis ebben az esztendőben három fiatalember, báró Wesselényi Miklós, Pataky Mózes az ifjú báró nevelője és Döbrentei Gábor Itáliából hazatérőben meglátogatták ismerőseiket: Niklán Berzsenyit, Keszthelyen Festeticset, Sümegen Kisfaludy Sándort. Sümegyet elhagyva Vas vármegyébe indultak Döbrentei édesapjához Újfaluba, majd Takácsékhoz Dukára. A fiatalemberket elbűvölte Dukai Takács Judit kedvessége, bája s nem utolsó sorban költői tehetsége. Ott hamarjában ünnepélyesen költővé avatták és Malvina költői névvel ruházták fel. Még ebben az évben Berzsenyi is meglátogatta s ezzel együtt javaslatokat is megfogalmazott Dukai Takács Judit számára, melyek nem minden esetben voltak szerencsések: Kisfaludy Sándor és Csokonai munkáit nem, de Péteri Takács Józsefét mintaképpül ajánlotta az ifjú költőnőnek (Berzsenyi szerint Kisfaludy avitt, Csokonai pórias). Berzsenyi aztán többször is át-áruccan Nikláról Dukára, hogy láthassa feleségének, az irodalomhoz vajmi keveset konyító Dukai Takács Zsuzsannának unokahúgát, Juditot. A magát komornak jellemző Berzsenyi ezeknek a látogatásoknak alkalmával mindig felszabadult és örömteli. A költőnő meg is jegyzi Döbrenteinek írt levelében: „*...igen jó kedve volt Berzsenyinek nálunk. Kimondhatatlan sokat nevettem véle örülök, hogy Dukában mindég víg kedvvel van...*” Nem járunk messze az igazságtól, ha azt feltételezzük, hogy a harmincnégy éves Berzsenyi plátói módon kötődött a 19 éves Judithoz.

Dukai Takács Judit tehát már ismert költő amikor Festetics gróf 1817. február 12-re, Keszthelyre, a Helikonra invitálja. Szívesen jön, hisz tudja, hogy Berzsenyi is ott lesz és számára megtiszteltetés a gróf meghívása. Készül az ünnepre. Verset ír, s mert tudja, hogy fel is kell olvasnia azokat, lapokat hajt ketté füzeteket formálva belőlük és legszebb írását elővéve rámásolja e lapokra a Helikonra szánt verseit. A külső borító lapra ráírja: *Írta s magával hozta Dukai Takács Judith 12 feb 1817.*

Az első Helikoni Ünnepen jelent meg a legtöbb irodalmár. A február 12-én este elkezdődött ünnepség másnap a költők verseinek felolvasásával folytatódott. Festetics személyesen kérte fel Dukai Takács Juditot, hogy olvassa fel *Örvendező versek felséges I. Ferenc ausztriai császár s felkent magyar koronás királyunk születés napján, 1817.* barokkosan hosszú című versét. A tizenkét versszakos költemény elhangzása után a költőnő nagy tapsot kapott – tudjuk meg Kisfaludy tudósításából. Dukai Takács Judit több versét is elhozta magával és átadta a grófnak, de nem kerültek felolvasásra. Ezek a versek Festeticset és családját dicsőítették. Érdeemes megjegyezni, hogy a gróf nem engedte felolvasni Kisfaludy azon versét sem, amely őt – a vendéglátó szerint – túlzottan dicsérte.

Nem tudni, hogy Dukai Takács Judit legismertebb helikoni verse a *Serkentés a magyar múzsákhoz* melyik Helikonra íródott – ez további kutatásokat igényel. Talán éppen az elsöre, de valamilyen módon nem kerülhetett be a kis füzetecskébe. Esetleg az első ünnep után látott napvilágot? A vers ugyanis a várva várt irodalmi ünnep megvalósulását köszönti:

*Örülj hazám, a köd elszéledett
Dicső Phoebusz aranysugári fénylenek
A Helikon imitt emelkedett
A Balaton partján – virányán Keszthelynek.*

A felolvasásokat követően ebédre került sor, ahol egy kellemetlen epizód zavarta meg a vidám társalgást. Az esetet Berzsenyi írta meg Kazinczy Ferencnek, aki – jó levelező lévén – „világgá röpítette” az eseményt. Történt ugyanis, hogy Festetics gróf udvariasan kínálta az összejövetel üdvöskéjét Takács Juditot, aki attól a boldogságtól, hogy dukai magányából kiszakadva költők, írók között, főúri vendéglátásban vehet részt, valószínűleg az evés helyett inkább környezetére figyelt. Amikor azonban a fiatal lány mosolyogva háritotta el a kínálást, Kisfaludyné Szegedy Róza epésen ráförmedt: - *Kisasszony! Már most nem módi ám a konyhában jóllakni, hanem itt bent kell enni!* A gróf elnézően mosolygott a gúnyos megjegyzésen és kérte Takács Juditot, hogy senki kedvéért a gyomrát el ne rontsa, annyit egyen, amennyi jólesik.

Az ebéd után a vendégek a georgikoni fás kertben elhelyezett színpadon, Berzsenyi szerint egy amphiteátrum-forma dombon, georgikoni praktikánsok dudaszó melletti táncát láthatták, majd egy madárberkenyét (*Sorbus aucuparia*) ültettek el Gyöngyösi István emlékére, végül egyet-egyét a saját ittlétük emlékére is. Ma e *Georgiconi Botanikus Fás Kertet*, melyet nyugaton a Csókakő patak határolt, már nehéz lenne fellelni. *Csoma Kálmán Kertészet és polgárosodás* című kötetében részletesen leírja e kert helyét, formáját és feladatait.

Dukai Takács Judit az 1817. májusi Helikonra is eljött. Felolvasta *Hazafiúi szózat. Felséges Ferdinánd Károly ausztriai császár királyi fő herceg a magyar szent korona dicső örökéhez* című versét, majd Horváth Ádám születésnapjára írt *Pásztori áldozat* című művét - több irodalomkutató szerint - el is játszották. Takács Judit ekkor is az előzőhöz hasonló füzetbe írta az ünnepre írott verseit. S amint az első füzetben, itt is dicsőítő sorokat szánt az uralkodónak. Azonban a keszthelyi Balatoni Múzeumban lévő májusi példány belső borítóján pár átlós vonallal áthúzott, de így is jól olvasható szöveg van. Németh József szerint Horváth Ádám kézírása:

*Szép Magyaroknak lenni! 's hát? Magyar Királynak
Kiből hív Népei kész Atyát csinálnak
Szép Magyaroknak lenni! 's hát Magyar királynak?
Kit Királynak termett Jobbágyok szolgálnak.*
Budán 2 dik Jun. 1792

Ez is adalék a Helikonok megítéléséhez.

Az 1818 februári Helikonon Dukai Takács Judit ismét felolvasta veresét, amelyet József főherceg feleségének halálára írt. Festetics díjakat osztott, Takács Judit 100 forintot kapott „ügynevezett gombostűre”. Ha a fenti verssorok adalékok a Helikon megítéléséhez, akkor a gombostűre kapott pénz is adalék ahhoz, hogy bármennyire is kedvelt volt Takács Judit, kisebb összegű és „megcímkézett” jutalmat kapott akkor, amikor a férfiak (Berzseny, Virág, Fejér) minden megjegyzés nélkül vehették át a kétszeres, háromszoros díjat.

Még ezen év májusi Helikonján szavalta el a *Keszthely-vidék leírása* című költeményét. A versben szép tájleírást kapunk az akkor Keszthelyről és vidékéről. Mindjárt szép „felütéssel” kezdi a verset:

*Keszthely! Szent természet remek csudája!
Dicsőn zenge téged a felkoszorúzott
Berzsenyinek csuda isteni múzsája;
S örök tavasz ölel a benned támadott
Bölcsed lángfényétől.*

Ezt követik Zala sorhegyei, a virágos mezők, sötét erdők, Fenékpusztá pázsítja, a csillámló Balaton, a győri part, Szigliget. Takács Judit ebben a versben saját benyomásai alapján láttatja a természeti képeket, ugyanakkor nem szakad el a szokványos megoldásoktól és közhelyektől sem.

Dukai Takács Judit az utolsó 1819 februári ünnepen már nem jelent meg. Beküldött verseit azonban felolvasták. Nem jöhetett, mert férjhez ment az első Helikonon megismert Geöndözt Ferenchez aki nem annyira a költészetet, hanem a szépséget látta meg leendő feleségében és azt az asszonyt, aki remélhetőleg nem a tollat, hanem a főzőkanalat forgatja megfelelően. Nem szerette, ha felesége nem a háztartással, hanem a költészettel foglalkozik. *Weöres Sándor Három veréb hat szemmel* (1977) című kötetében közli is Geöndözt faragatlan versét, melyet a Helikoni Ünnepek ihlettek: *Ó, nagy Helikon, / Szarom neked a sikon*. E durva megfogalmazásra talán éppen költői sikertelensége indította. Laczkó András szerint maga Geöndözt is költői babérokra vágyott. Kisfaludynál kopogtatott, mert feleségét megkérdezni rangon alulinak tartotta. A bírálatra átadott, *Az ősz* című vers a következőképpen hangzott:

*Fának nincs levele, minthogy lehullott már,
Ebből tudhatjuk, hogy az ősz itt van már,
A pitypalatty elment, cinege van, s veréb,
Ebből láthatjuk, hogy az élet csak cserép.*

Kisfaludy postán küldte el véleményét a versről és Geöndözt poétai tehetségéről:

*Ne ülj Pegazusra, kedves jó barátom,
Ezt a mesterséget nem érted, azt látom.
Hagyj békét az ősznek, verébnek, cserépnek,
Mert mint a szajkó járt, téged is megtépnek.
Aztán fejed is már ősz szálakkal tele.
Hagyjad el ezt a munkát, megkopaszodsz bele.
Hagyd a pitypalattyot, hadd röpjön tova,
A Te fáradt lábad úgysem érne oda.*

Az irodalmi legendák gyakran éltetik a valós dolgokat is. Színes világuk teszi olykor emberközelivé azt a miliót, amelyben az igazi történések megvalósultak.

Dukai Takács Judit 1819 áprilisában megírta *A halhatatlan gróf Festetics György halálára* című versét.

*Mi történt? Tündöklő Helikonunk körét
Mély gyász fõdi s dicsõ napunk lángtükörét
Jaj! – örök éj borítja.*

- kezdi a költeményt, melynek utolsó versszakában látomásként megjövendõli a gróf nagy munkájának folytatását:

*Feléledett vére fiának erében,
Nagy lelke akinek fennmaradt lelkében,
Így Festetics nem halt meg!*

A jövendõlés azonban csupán vágy maradt. Festetics György fia László nem látta szükségesnek a Helikon folytatását, az irodalom pártfogását. Pénzét másra költötte, olykor pocsékolta: ruhákra, lovakra, hintókra, szerencsejátékokra.

Dukai Takács Judit házasságát követõ években lassan-lassan elhallgatott. Leánya Judit 1829-ben, férje 1830-ban meghalt. Két év elteltével Patthy Istvánhoz ment nõül. Sopronba költöztek. Gyakran törtek rá fulladásos rohamok. *Az én sorsom* címû, egyik legszebb verse utolsó két sorában fájdalmasan írja le a valót:

*(...)
Egy csendes sírral fel nem ér
A világ dicsõsége.*

Patthy Istvánnal kötött házassága alig négy évig tartott. A betegség tünetei egyre gyakrabban és súlyosabban jelentkeztek nála. 1836-ban – ahogy a korabeli orvosok diagnosztizálták - sorvadásos tüdővész következtében meghalt. Szerencsétlen, akkorra már vak apja még megélte imádott lányának halálát. A Dukaiak õsi földjén a Dukai Takács kriptában, Dukán temették el.

Dukai Takács Judit a XIX. századi magyar irodalmunk legérdekesebb nõi képviselõjeként tartjuk számon, fogalmazta meg R. Kocsis Rózsa doktori disszertációjában.

KAZINCZY KLÁRA. Természetesen nem a nyelvújító Kazinczy Ferenc testvérérõl van szó, csupán névrokonságról beszélhetünk. Születésének sok vitát és félreértést kiváltó évszáma minden kétséget kizárva ma sem bizonyított. S. Sárdi Margit és Tóth László 1997-ben megjelent *Magyar költõnõk antológiája* címû értékes munkájukban 1795-1800 közé teszik születését, halálának évszámát azonban nem közli. *A Göcseji Helikon költõnõi* kötetben a szerzõ 1795 körül határozza meg Kazinczy Klára világra jöttét. Szikszai Zoltán *Emlékezés a gimnáziumalapító Pálóczi Horváth Ádámra* (2010) címû kiadványban, kutatásaira és az anyakönyvi bejegyzésekre hivatkozva írja, hogy Kazinczy Klára, Kazinczy János prédikátor lánya, Felsőgelléren született 1785. szeptember 4-én és Teskándon halt meg 1849. augusztus 15-én. (Haláláról és annak idõpontjáról korábban Péterffy Ida is beszámolt *Horváth Ádám levelezése „poétriáival”* címû 1973-ban megjelent munkájában.) Tehát születésének ideje kérdéses és megválaszolandó. Szikszai munkájában idézi a gelléri református lelkész

levelének részletét: „*Tóth Mihály ref. lelkész 94616. Bodza-Holiare 103. (Szlovákia) levélbeni közlése alapján (2009. augusztus 12.): Az édesapa, Kazinczy János* „... *Gelléren 1792 júniusáig szolgál. Utolsó bejegyzés egy temetés 1792. 6. 18. Feltételezhetjük, hogy itt jól érezte magát, hiszen csaknem 9 évig maradt. Tekintettel a 14 szolgálati helyére lehet, hogy ez a leghosszabb egy helyben töltött ideje... Kazinczy Klára tehát Gellér (Felsőgellér) szülötte – a miénk is. Testi – lelki – szellemi fejlődése itt kezdődött. Mikor továbbköltöznek (Pilismarótra) már csaknem 7 éves.*” Sajnos a születés pontos dátumát a lelkész nem közli, csak utal rá. De vajon mennyire valós megállapítása? Pontos évszámról a korabeli anyakönyvi bejegyzés adhat megnyugtató feleletet. Ez további kutatásokat igényel.

Kazinczy Klára édesapja Kazinczy János 1784-től Felső-és Gellér református lelkésze volt. Gróf Festetics Györgyhez fűződő kapcsolatáról Kurucz György írt tanulmányt, amelyben az életrajzi adatokon és összefüggéseken túl elsősorban a lelkész Festeticsnek felajánlott könyvei sorsát kutatja. Kazinczy János 1784-ben vette el nemes Juhász Katát, akitől az életrajzi adatok szerint négy gyermeke született: egy fiú és három lány. Az egyik leányt Klárát, 1806-ban az apa diákkori barátja Horváth Ádám magához vette és saját lányaként nevelte abban a hiszemben, hogy a leány valójában az ő gyermeke. Úgy tűnik, Horváth Ádám nem minden előzmény nélkül gondolhatta magát apának. Horváth ugyanis a következőket írja 1814. június 13-án Kazinczy Ferencnek: „*Az, hogy én második házasságomban is gyermektelen voltam, igen jól hitted; most is igen jól hiszed azt, hogy nem vagyok gyermektelen, de Atyának lennem a' két házasságom közé szorultt rövid időben volt szerentsém, és édesnek érzem azt.*” De a levélben arra is figyelmezteti barátját, hogy „*...a' mit Leányomrul irok (...) annak titoknak kell maradnia addig, míg Kazinczy János él; és ha tovább él, mint én, örökre, még Klári előtt is*”. Horváth tehát fenntartások nélkül kimondja, hogy Klára „*a' két házasságom közé szorult időben*”, 1793-ban fogant meg általa. Ettől függetlenül úgy vélhetjük, hogy elsősorban a lelkész anyagi helyzete határozta meg az örökbeadást. Az anya halálos ágyán (1817) új tényekkel lepte meg Horváthot amikor bevallotta, hogy a gyermek mégsem az övé. Kazinczy Jánosné halálát követően, 1818-ban az akkor már komolyan betegeskedő 58 éves, két válás után lévő Horváth Ádám minden gond nélkül, nyugodtan oltárhoz vezethette gyámleányát. A nyoszolyólány Dukai Takács Judit volt.

Kazinczy Klára nem tartozott az első élvonalbeli költőnők közé. Verselgetett, s közben végezte a házimunkát, ahogy barátnéja a szintén költő Dóczy Teréz is írta: „*... tudom, hogy ő most csak fonyogat, Rokkája pergése mellett jóízűen dalolgat. (...) ... talán száz darabot is font már.*” Azonban vele született tehetsége, eszessége ismereteinek folyamatos csiszolására ösztönözték. Horváth be is vallotta, hogy sokat javítgatta gyámleánya verseit. Az irodalmi életbe Horváth Ádám által életre hívott Göcseji Helikon kapcsán került, s a társaságnak valóban legjobb költőjévé vált. Ebbe az írói csoportosulásba Horváth a környéken verselő hölgyeket szedte csokorba: Dóczy Terézt, Tuboly Erzsébetet, Tuboly Rozáliát, Kazinczy Klárát, de tulajdonképpen ide sorolhatjuk Dukai Takács Juditot is.

Kazinczy Klára sikereinek csúcsára a keszthelyi Helikoni Ünnepeken jutott. Az első Helikonra nem jött el, csak a Helikonra írt versét, a *Göcseji Nimfát* küldte el, amit Festetics felolvastatott. Az alkalmi vers az ünnepek dicséretét zengi:

(...)
*Keszthelyen hallik víg Ének,
A' hol Hazánk' tengerének
Habjai könyökre gyűlnek;
'S Dél felé alá görbülnek.*

*Ott ma Helikont építnek;
A' vízi Nimfák segítenek*

*Szép lakó helyt készíthetnek
A' tudós kilencz Szüzeknek.*

Végezetül a vers befejező versszaka az ünnepre gyűlt vendégeket és a vendéglátót szólítja meg jókívánásokkal teli sorokban:

*Éljenek a' víg Vendégek;
Helikoni kiességek:
Éljenek a' szent Munkások?
Éljenek a' Méczénások! -*

Az 1817-es két Helikonon résztvevő költők verseivel együtt ez a munka is megjelent a gróf által, a keszthelyi Perger nyomdában 1818-ban kiadott *Helikon* című antológiában.

Az 1817 május 20-21-én megtartott Helikonon Horváth Ádám mellett ott volt a Göcseji Helikon két nimfája is: Dukai Takács Judit és Kazinczy Klára, aki *Isishez ének* címmel olvasta fel munkáját.

Egy év múlva 1818 májusában ismét Keszthelyen van Horváth Ádámmal együtt Kazinczy Klára is. Nem tudni miért, de a februári összejövetelen nem vettek részt. Most azonban elhozta *Kerti Idyllium*-át, amit felolvasott. A műben Jola a kertészlány beszélget a keszthelyi kertben a virágokkal, fákkal. Festetics György betegségének hírére elsápadnak a virágok a Georgikon kertjében:

*(...)
Mit akarsz kivált te kedves Nebánts Virág!
Kitt még gyász köntösbe nem látott a Világ
És most mint ha még a jóltévő naptul is,
Gyengén lengedező, Hesperusoktul is,
Sőt még Joládtul is egy eránt irtóznál,
Mint ha még bimbódba halni kívánkoznál,
Már tsupa szomorút, már merő bánatot
Mutatsz, mint egy Élve Halni Alkottatott.*

A nebánts felel:

*Hát nem ismered é Jola az Istenek'
Böls kezét? Hogy a fák 's füvek is érzenek?
'S többnyire meszszebbrül és még erősebben?
Van benne az érzés mint az Emberekben.
Van lelkek nekik is, van szerető szívek,
Kívánnak, búsulnak, irtóznak és félnek;
E' kert Ura, a' mi jóttévőnk gyámolunk
Beteg és mindnyájan azon búslakodunk.*

Végül a madárberkenye, amelyet a Helikonokon ültettek az arra érdemeseknek, vonja meg a lényeket, miszerint nem lehetséges, hogy a természet „a nagy Georgiusnak” ily rövid életet adott volna, s ha mégis, „Akkor sem hal ő meg; nem; tsak eltávozik.” S Festetics ekkor már valóban beteg, gyomorbántalmi, keringési zavarai vannak. Az ebéd mégis főúri. Nyolcvan teríték van az asztalon.

Az utolsó Helikonon, 1819. február 16-án Horváth Ádámné Kazinczy Klára, férje oldalán jelenik meg az összejövetelen ám versét mégsem ő, hanem valaki más olvassa fel. A vers a szokott formában dicsóíti Keszthelyt, a Helikont és Festeticset:

(...)
A Helikon alkotóját sokáig éltessétek,
(...)
*Méltó, hogy kiáltsa minden Flóra kerttje munkássá,
Hogy éljen Groff Festetits György a' múzsák Metzenássá. –*

Hiábavalóak voltak a lelkes jókívánságok. Kazinczy Klára 1819. áprilisi keltezésű verse már Festetics György halálára (1819. április 2.) íródott. A szokásos szófordulatokon túl lehetetlen nem megérezni Kazinczy Klára valós szomorúságát, a lélek mélyéből fakadó, s ezáltal sallangoktól mentes, tiszta mondatok mögött:

*Halál, gyász, koporsó, setét üredékek!
Mi közöttök a' Nagy Festetitshez néktek?
Míg az arany írók bírták a' világot,
Az ilyenek nyertek halhatatlanságot,
És tűz oszlopokonn ha felragadtattak,
Itt emlékül üres hamvedreket hagytak.
'S most akt Minerva' születnének vélek,
Úgy tüne el, mint edgy közönséges Lélek?
Jer velem Málvinám! Helikon kertébe,
Ama Berkenye fák' éltető körébe,
Atyánk nagy tetteit vegyük ott szám-szerbe,
'S rakjuk edgy örököt jelentő vederbe,
Azt, a' ki arany kort hozott, vas időnkre,
Halhatatlanítsuk halandó létüinkre.
Kettős örök-élet illet illy remeket,
Segítheti kegyes tollunk is edgyiket,
A' mi Herkulesbenn Jupiterből való,
Mennyeivé tenni Isten dolga, való,
Az asszonyi kéztől nem lehet sokalni,
Az örök érdemet nem hagyni meghalni.*

(Méltóságos Gróf Festetits György Epitháphiuma)

Nem telik bele egy év, amikor 1820. január 28-án, Kazinczy Klára kezei között meghal férje, Horváth Ádám, akihez – éppen a korkülönbség miatt – „*Nem a' vak Szerelem hiú fénnye, / Nem Ámor 's Kupidó Leleménnye*” kapcsolta, hanem a „*hív Barátság*”. Férje halála után az özvegy összegyűjtötte férje hagyatékát, testvérével Gáborral lemásoltatta és 1835. március 24-én a másolatokat átadta Döbrentei Gábornak.

Kazinczy Klára Keszthelyhez fűződő kapcsolatai itt véget érnek. Nincs tudomásunk arról, hogy élete hátralévő részében volt-e Keszthelyen. S ha igen, miért? Hisz elhamvadt a helikoni láng, és nem volt aki azt meggyújtsa. Barátnéja Dukai Takács Judit elhallgatott, Festetics meghalt, Horváth sem volt már az élők sorában. A helikoni napoknak csak halvány fénye maradt meg. Egy álmokép, ahol Dukai Takács Judittal Malvinával együtt ők lehettek a magasztos összejövetelek ünnepelt poétriái.

VAJDA MARIETTA már a következő század szerencsétlen sorsú költője, írója. Valójában Vajda Mária Anna nevet kapta a keresztségben, a Marietta nevet írói névként használta. 1902. július 29-én született Budapesten, ahol édesapja Vajda László (1862-1944) a posta-távírda II. osztályú főellenőre, majd a család Keszthelyre költözését követően húsz évig volt Keszthely községi pénztárosa. Vajda Marietta soha nem házasodott meg, édesanyjával Kavalier Ilonával (1871-1951) élt Keszthelyen egészen annak haláláig, ezt követően pedig egyedül teltek napjai. Vajda Marietta életéről, munkásságáról komolyabb összefoglaló munka még nem született. Jelen dolgozatomban kissé hosszabban foglalkozom személyével, mert szeretném felhívni a figyelmet értékes és sokrétű tevékenységére, melyből itt csupán felvillantani van mód néhány pillanatot.

Vajda Mariettát gyermekkorában Budapesthez kötötte. A négy elemi a budapesti Sacre-Coeur Intézetben végezte el jeles eredménnyel. Tanulmányait a keszthelyi Ranolder Intézetben folytatta, majd különbözeti vizsga letétele után az ötödik és hatodik gimnáziumi osztályt ismét a budapesti Sacre-Coeurben abszolválta jó eredménnyel. Kivételes egyéniség volt, de mentálisan labilis, élete utolsó két évtizedében rendszeres lakója a pózvai idegszanatóriumnak. Egész életét az örök keresés, a valahová tartozás, az embereknek adni kívánás hatotta át. Talán éppen ezért is halmozta a szakképzettségeket, szerzett be számtalan oklevelet: női kalapkészítő (Keszthely, 1923), helyi interurbán és szimultán távbeszélő-kezelő (Budapest, 1923), okleveles kisdédóvó (Hódmezővásárhely, 1928), méhésztudós (Keszthely, 1944), elsősegélynyújtó (Keszthely, 1952). Gyakran össze nem illő szakokról beszélhetünk. Ami mentalitásának leginkább megfelelt az az óvónőképző volt. Ebben a szakmában dolgozott a legtovább: 1929-től 1942-ig volt a keszthelyi községi óvoda óvónője. Legtöbb munkája is ebből az időből táplálkozik. Az írás mellett festett, szobrászkodott és a kézimunka több ágában tevékenykedett: hímzés, kötés, horgolás, szőnyegszövés. Kedvelte a zenét, szépen zongorázott, hegedült és fuvolázott. Munkáival több országos és helyi kiállításon, pályázaton nyert oklevelet, díjat. 1932-ben dicséretben részesítették a *Hogyan nyilvánulnak meg a segítség különböző formái a 3-6 éves gyermeknél az óvodában* munkáját. 1933-ban *A 3-6 éves gyermekek hangterjedelme és óvodai daltanítás követelményei* címmel írt dolgozata jutalomban részesült.

Hitt a köz nevelésében, a civil szerveződések társadalmi fontosságában. Számos egyesületnek, szervezetnek volt aktívan cselekvő tagja, szakmán belül és szakmán kívül is. Választmányi tagja volt a Kisdédnevelők Országos Egyesületének, a Dunántúli Óvókörmek. Az 1932-ben megalakult IGE (Írók Gazdasági Egyesülete), alakulása évének szeptemberében Balatoni Íróhetet rendezett. A rendezvénysorozat egyik pontjaként megalakult az IGE Zala megyei Csoportja, melynek elnöke Reischl Imre keszthelyi városbíró, alelnöke Barbarits Lajos költő-lapszerkesztő, titkára Balázs József, jegyzője M. Eötvös Magda szerkesztő-újságíró, pénztárosa Kelemen Lajos a nagykanizsai takarékpénztár igazgatója, ellenőre Zámory Lajos lett. A választmányi tagok között ott találjuk Vajda Mariettát is. Aktívan tevékenykedett, osztályelnökként, alelnökként titkárként a Keszthelyi Stefánia Szövetségben, a Keszthelyi Szociális Misszió leányklubjában, a Virágos Keszthelyért Egyesületben. Tagja volt az Országos Gárdonyi Társaságnak. Életrajzi adatainak összeállítója Rábel Antal úgy véli, hogy az Erdélyi Szépművészek Céhnek is, de erre vonatkozó hitelt érdemlő adattal nem szolgál.

A világháborút követően is szeretne volna pedagógusi pályáját folytatni. Mennyire hitt, vagy mennyire sodródott az eseményekkel nem tudni, de 1949-ben belépett a Magyar Pedagógusok Szabad Szakszervezetébe. Választmányi tagja lett a Magyar-Szovjet Művelődési Társaságnak, 1952-ben pedig tagja a Keszthely Városi Kultúrbizottságnak. Ezek a tagságok legtöbbször kényszer hatására születtek s nem a meggyőződés hajtotta hit „termékei” voltak.

Vajda Marietta munkássága nemcsak sokoldalú, ha csak azt vesszük figyelembe, hogy életében több mint húsz kötete jelent meg (gyermekversek, mesék, bábjátékok, színdarabok, stb.), mennyisége is tekintélyes. Színdarabjait megírta, megjelentette, de gyakran maga tanította be a szereplőkkel, Ilyenek voltak - közel sem a teljesség igényével -: *Aron álma* (Keszthelyi M. Kir. Gazdasági Akadémia hallgatói, 1923), *Mikulás Keszthelyen* (Szociális Misszió Leányklubja, 1928), *Kaliforniai csodapók* (Szociális Misszió leányklubja, 1930), *Pista katona lesz* (Keszthelyi Elemi Iskola, 1930), *Gyöngyös kis bokréta* (Keszthelyei Elemi Iskola, 1935), *Iskolakerülők* (Keszthelyei Elemi Iskola, 1937). Sok művét írta az ifjúságnak, ezeknek a könyveinek, színpadi műveinek főhősei legtöbbször gyermekek voltak, ma zömmel ezek ismertek. Ám tévedünk, hamis úton járunk, ha kizárólagosan a gyermekirodalom művelőjeként tartjuk számon. A Balatoni Múzeum Adattárában hét színpadi művének és kilenc elbeszélésének, meséjének kézírata található. Színpadra szánt művei között sok a vígjáték, komédia (*A nagy kapu előtt, Éjjeli történet, Vihar Szentgyörgy-hegyen, Így van – de így is lehetne...*).

Vajda Marietta szívesen küldte el munkáit lapoknak, akik leközlötték verseit, novelláit és egyéb írásait is: Dunántúli Tanítók Lapja (Szombathely), Az Én Újságom (Budapest), Zalai Közlöny (Nagykanizsa), Új Idők (Budapest), Film Színház Irodalom (Budapest), Postagalamb (Budapest), Magyar Lányok (Budapest), Magyar Gyermekevelés (Székesfehérvár), és sorolhatnánk a kisebb-nagyobb lapokat, folyóiratokat, közlönyöket. De számos antológiában is megtalálhatjuk verseit, írásait.

A Keszthelyen megjelenő Keszthelyi Hírek is rendszeresen megjelentette verseit, novelláit, olykor cikkeit, esszéit. Ha ezeket összevetjük az újságban publikáló más korabeli szerzőkkel, Vajda Marietta messze kiemelkedik ebből a sorból. Verseiben a klasszikus formák, a szimbolizmus, és olykor a fatalizmus keverednek. Több elődjétől is tanulta a verselés stílusát, a formát. Legtöbbször sötét színekkel fest, s versei alig-alig adnak módot ezeknek feloldására. A legtöbb embernek vidám a Szilveszter, Újév, neki az elmúlást juttatja eszébe (*Újévi fohász*), a nyári pipacstenger az ősz illatát, a tél közeledtét:

(...)

*Pipacstenger ma a világ!
A rám hajló mámort mégis búsan nézem,
biborpompa között én a telet érzem.
Nyár csókjában – az ősz illatát!*

(Nyári alkony)

Huszonhét éves, s verseiben a halál foglalkoztatja, az elmúlás, az élet talán egyetlen igazsága miszerint: *valahol mindenkire egyformán várnak*:

*Valahol mindenkire egyformán várnak.
Ott nincs dal, csak süket csend, gyászkárpitos ég.
Rózsaszín párája nem reszket a vágynak.
Sápadt szívek üteme elhallgatott rég.*

*A fehér hómezőkön fekete madár,
lassan libbenti szárnyát, repülni akar!
Halvány cyprusok közt csak az enyészet jár,
és a szellő illata gyilkosan fanyar.*

Gyászfátyolon izzik át a hold ezüstje.

*Kihunyt szemmel csillognak néha csillagok.
Hogy az érkező, útját el ne tévessze,
lágyszolozsmát zengnek hívó harangok.*

*Pókhálós vén leplében alszik az idő.
Ébresztő tavasza nincs a sírvilágnak.
Feledés porától, bús, szürke temető...
Valahol mindenkire egyformán várnak!*

(Ahol reánk várnak)

Vajda Mariettában ez a nyomasztó halál-hangulat nem ifjúkori manír. Ő valóban így gondolja, így látja a világot, ennyit lát belőle. Verseiben saját valós és elképzelt sorsa jelenik meg. Az elképzelt jó sors, de amelyet az eleve elrendeltetés mindig összetör. Vajon mennyi az igazság és mennyi az álom az 1929-ben született, *A tavaszban egyedül állok* című versében, ahol adys sorok és kifejezések keverednek nagyon is klasszikus megoldásokkal. Nem tudni, hogy a nőt elhagyó férfi vajon a halállal lépett *csóktalan nászra*, avagy egy másik nő *hívta halk suttogó szóval*. Vajda Marietta az olvasóra bízta a feloldás nem könnyű feladatát, melynek során nem kizárt annak felismerése sem, hogy a történet csupán a költői fantázia szüleménye:

*Az én párom messze ment nagyon.
Fekete hintóban, fekete lovon,
ment csóktalan nászra – nélkülem!*

*Dacos akarással fogtam a kezét,
ígértem boldog holnapot,
erőmből adtam új erőt.
Mosolygott rám... mégis elhagyott.*

*Hiába volt kacagás, nóta
ajkamon, elment, mert valaki hívta
halk, suttogó szóval magához.*

*Bús köd szitált mikor újra indult.
Sikolyom, lelkem, hogy tüzelt!
Vissza sem nézett, mosolygott
sápadt göggel. Más hangra figyelt.*

*Minden csókom magával vitte
hűtlenül és messze ment nagyon.
Fekete hintón, fekete lovon.*

Másik versében a nyár derekán született Vajda Marietta a hideg, komor és barátságtalan, szürke télre teszi át az eseményt. Akarattal, tudatossággal vállalja ezt a kegyes csalást, már-már maga is hinni kész ebben. Számára elképzelhetetlen, hogy júliusban született volna, hisz a tél az igazi eleme, tőle tanulta *az első dalt*, ő adott rá *puha pelyhekből ruhát*, a téiben *selyemszirmú jégvirágot* tépett, s december fagyasztotta meg szívét. Ebben nincs semmi kétsége. Kijelentéssel kezdi a verset:

*Én télen születtem!
Legelőszőr szürke ködöt láttam,
dérgyöngyös lett az első sóhajom,
megfagyva hullt földre minden vágyam.
Téli vihar tépett,
tőle tanultam meg az első dalt.*

A vers végén megerősíti ezen állítását, s akár csak a Jégkirálynő Andersen meséjében fagyott szívvel éli az életet:

*Én télen születtem.
Nem láttam mást – havat és jégcsapot,
dermedt világot, néma földeket!
Bús december hideg pompájában
a szívem megfagyott!*

(Télen születtem)

Elsősorban gyermekversei éltek túl a szerzőt. *Húsvét napja közeleg már* című mondókája mind a mai napig megtalálható az interneten, elsősorban gyermekek óvodások, óvodai műsorok összeállításának megsegítésére. Hasonlóképpen *Tavaszi* című verse:

*Itt a tavasz, meleg van.
Gerle bűg a bokorban.
Rigó fütyül, lepke száll.
Tyúk anyóka kapirgál
Csilingel a gyöngyvirág.
Jaj, de szép ez a világ!
A tavasznak örülök.
Mindjárt tánra perdülök.*

(Tavaszi)

2007-ben Ivaskovics József Aranyág című verses-zenés könyvében négy versével szerepel Vajda Marietta: *Édes jó Istenem, Édes anyánk üdvözlünk, Köszöntő Nagymamának, Köszöntő Anyának.*

Elbeszéléseinek témája, hangja a népi írók táborába sorolja. Nagyon jól ismeri az ábrázolt világot, elsősorban a paraszti lét mindennapjait, lelki rezdüléseit. Apró kis történeteket képes nagyon plasztikusan (olykor talán túlzó plaszticitással) elmesélni, fontossá tenni, tartalmat adni a mindennapok emberi pillanatainak. Feszültséggel teli írások ezek, drámai megoldásai valóban figyelemreméltóak, legjobb novellistáink nyomdokaiban jár. Prózai írásaiban nincs annyi bánat és szomorúság, mint verseiben. Nagyon fontos számára az emberi lélek ábrázolása, a bánat és öröm, a gyűlölködés és megbocsátás. (*Emberszív, Esővárás, Öregek a nyárban, Háztűznézőben*). Ő az emberi megbocsátásban hisz, amint azt az *Emberszív* című novellája is igenli. Ebben, a karácsonyra-készülődő ajándékvárós napon megjelenik a gazda portáján a régi haragos, Mihály sógor. A gazda éppen az istállóban rendezkedik és szomorúan néz Csákó nevű tehene melletti üres helyre, ahonnét Mihály valamilyen furfanggal (a gazda szerint jótalanul), elszerezte a tehén párját. Izzik benne a gyűlölet. Felesége hiába hívja be a házba, amíg Mihály ott van, ő nem megy. Aztán mégis

megy, ott bent a család és két apró, kicsi gyermeke a Jézuskát várja. Minek jön ide Mihály, éppen most? Aztán odalép a ház ajtajához.

„Az ember lehajtotta fejét, csendesen állt egy pillanatig, aztán benyitott. A meleg pára elködösítette szemét és csak homályosan látta a sógor hatalmas alakját.

A két gyerek közt görnyedt, mint a kettétört nyárfa, a kicsike rózsaszín ujjai markolták kese bajuszát. Hangos kacagással örvendeztek valaminek, de mint az elpattant húr, csendesedett le vidámságuk az ő jöttére.

Mihály lassan egyenesedett ki. Egymásra néztek – komoly, lelket kutató pillantással. Csend volt, csak a tűzben sístergő ágfa pattogott. Az asszony hideglelősen várta, mi fog történni és reszketve ugrott közélük.

A két férfi két leszögezett indulat mozdulatlanul meredt egymásra. Hirtelen a kicsike pöndörödött az apjához.

- Aptya, a Mihály bácsi Jézuskája elhozta nekem a Csákó testvérét. Hallja?

A férfi nem hallotta már, lehullott róla minden gyűlölködés. Megbocsátással nyújtotta kezét és szelíden pergett ajkáról a szó, mint füzérről a bágyadt fényű gyöngyök:

- Isten hozott nálunk Mihály!”

Az országos elismerést valójában az első, a *Rozmaringos kertem, Gyermekversek, tornajátékok, színdarabok* című (Dél-zalai Lapkiadó Vállalat által 1937) könyve hozta meg számára. Ez a második kiadást (Nyíregyháza, 1947) is megért mű elsősorban az óvodák számára adott módszertani segítséget. Versek, kis jelenetek, énekek (melyeknek zenéjét is Vajda Marietta szerezte) széles lehetőséget biztosítottak a gyermekekkel foglalkozók számára. Úgy tűnik, hogy a nyíregyházi Tanügyi Könyvesbolt Kiadóval jó kapcsolatot ápolt, hisz a háború után megjelent könyveinek túlnyomó többségét Nyíregyházán adták ki. Az igényekre való hivatkozással szánta rá magát a Tanügyi Kiadó, hogy kiadja a *Rozmaringos kertem* második, ám átdolgozott kiadását. Az átdolgozásra mindenképpen szükség volt, amire maga a szerző is felhívta a kiadó figyelmét: *„(...) Teljesen méltányos a szerződéstervezet. Ellenben a kéziratot december 1 előtt semmi szín alatt nem tudom leszállítani – ugyanis hivatalos ügyeim e hó 17-ig Debrecenhez kötnek s így csak hazautazásom után tudok a kéziratok rendezéséhez és gépeléséhez fogni. Kissé hosszadalmas a munka, mert 1 példány maradt mindössze a könyvből és a könyvben elég sok irredenta ízű jelenet és vers volt, amelyeket most (bár a helyzet ugyanaz mint azelőtt volt) ki kell hagynunk.”* S valóban, pár vers kimaradt (*Jöjjön el áldott tavasz, Magyar imádság, stb.*), másokat „javítottak”. A *Kiből – mi lesz?* verses kis monológokban gyermekek mondják el milyen foglalkozást szeretnének űzni. A második kiadásból teljesen kimaradt Pista szövege:

*Azt a láncos lobogóját,
Én csak huszár leszek!
Országunkból csehet, románt,
Oláhot kiverek!
Visszaszerzem Erdélyünket,
A szép Kárpátokat
S diadalra viszem mindig
Magyar lobogónkat.*

A másik gyerek Jóskának szövegéből csak az utolsó két sort kellett elhagyni és egyet megváltoztatni.

Az *Aratóünnepély* jelentből is ki kellett gyomlálni az oda nem való irredenta szöveget. Az első kiadásban a második legény így szól:

Legyen vidám újra dalunk,

*Bánátban csak mi arassunk.
Mienk legyen újra Bácska,
Minden magyar régen várja.*

Az 1947-es kötetben így változott és csökkent a szöveg:

*Legyen vidám újra dalunk,
A földünkön mi arassunk.*

Hiába írták a kötet elé mottóként: *Az újjáépülő Magyarország szép és boldog jövőjéért s a magyar művelődés fejlődéséért ajánlja fel e művet a szerző és kiadó.* Ezekkel a változtatásokkal együtt sem felelt meg a kötet eszmeisége az új, formálódó szocialista kultúrpolitikának. Nemsokára „kivonták a forgalomból”, csak néhány gyűjteményben maradt meg a kötet egy-egy példány.

Vajda Marietta utolsó könyvét a *Márciusi csillagokat* 1948-ban, Székesfehérváron Héjj Erzsébet kiadója gondozta. A kötet a Szabadságharc századik évfordulójára készült és Petőfi versei nyomán született tizenegy bábjáték szövegét tartalmazza.

Vajda Marietta legnagyobb tragédiája, amit élete végéig nem tudott feldolgozni édesanyja 1951 évben bekövetkezett halála volt. Valóban rászakadt az egyedüllét, amit egyre súlyosbodó mentális gondok tetéztek. Első idegorvosi kezelésére 1953. május 27-től augusztus 23-ig került sor Pózván, a Zala megyei Kórház Ideg- és Elmeosztályán. Haláláig hét alkalommal volt ennek az intézménynek beutaltja, többször hónapokat töltött falai között. Ezalatt az idő alatt is rendszeresen írt verseket, amit egy, az általános iskola alsó tagozatosok számára rendszeresített számtanfűzetbe másolt be. A fűzet borítóján a következőket írta szálkás betűvel: *Pózva (Versek 1961 – Elmeosztály) „Sóhaj az Élőhalottak közül” – Versvázlatok. Vajda Marietta.* A fűzet belső borítóján felsorolta pózvai tartózkodásának dátumait és alatta zárójelben a következő megjegyzést tette: *Mindig feljelentések alapján vittek be (hamis vádak) mindig más elme és idegbajt írtak a kórházi lapomra pld: paranoid reflexiók, shyzofrénia, paranoia. 1969-ben elvették a 2 elmespecialista által kiállított bizonyítványomat, hogy normális vagyok és nem adták vissza!*

A kis fűzet harminc verset tartalmaz. Néha sután megbicsaklanak a rímek, egyszerű kétszer furcsa szavak keverednek a mondatokba, de mindegyik vers jajkiáltás. Úgy éli meg, hogy a kórházi hónapokban szabadságától fosztották meg. A rácsos ablakok a mindig vágyott, de most elérhetetlen szabad világ csábítását jelentik számára. Egyik betegtársának négy sorban fogalmazza meg a létezés értelmét:

*Szép a világ!
Szép a virág!
De a legszebb,
a szabadság.*

(Bözsinek)

Ez még akkor is így van, ha két alkalommal ő maga kérte kórházi ápolását. Bent azonban kibírhatatlan számára az élet. *Élő halottak között* című versében a kilátástalanságot, a magányt, a meddő, vagy gyermektelen asszonyok megvetett sorsát írja meg:

*Egy fehér ágy az egész világom.
A napot csak függönyön át látom.
Kínjaimat száz örült szem lesi*

*S nem jön hozzám kintről soha senki,
Soha, soha senki.
(...)
Gyümölcs íze nem édesíti szám.
Piros meggy, mézes barack, alma a fán
Nem nekem termett. Óvott a gonosz bölcs;
„Gyümölcstelen nőnek nem jár gyümölcs!”*

Megrajzolja verseiben a vele egy szobában, egy részlegben lakó ápoltak képét (*Anna néni, Mári nénye, Katalin, Úrinő, Öreglány, Partizánnők*). Mindent észrevesz, mindenről ír. Apró, mások számára érdektelen pillanatok, történések fájdalmas versben „materializálódnak” (*Csoki kutya*). Régi emlékek törnek rá, nagyanyja magatehetetlensége, édesanyja halála. Mivel nincs módja a traumákat feldolgozni, ezek örökké visszatérnek s így maga is belekerül ebbe az örült körforgásba. Mégis van verse, ahol aprócska humor szikrája csillan fel, de visszfény ez, inkább fájdalmas, mint kacagtató.

*De szép volt, rózsás, gömbölyű,
Pirult a morzsa rajta,
Az egész udvart bejárta
Drága jó illata.
De szép volt, rózsás, gömbölyű –
Így álmodtam felőle.
Hiába volt szép! Csak hármat
Adtak belőle.*

(*Szilvásgombóc*)

A magány, az egyedüllét, a kiszolgáltatottság gyakran visszatérő motívum az elmeosztályon írt verseiben, s majdan később is. Megromlott életkörülményei még depressziósabbá teszik. Már hiába kapja vissza a szabadságot (értsd: kiengedik a kórházból), egy másik zárt, hideg és reménytelen világba érkeznek, ahol

*(...)
Fekete csend ült verandán s házon,
Csak a korhadó ajtó csikorgott.
Vastag penész ült a vén bútorokon.
S nem mondta senki: „Isten hozott!”*

(*Egyedül*)

A fél éves kórházi tartózkodás után hazatérve szomorúan konstatálja a rettenetes körülményeket, de versébe kényszeríti a pozitív kicsengést, hisz hazaérkezett:

*(...)
Vastag por alatt álmodott
Szobám szüette bútora,
Penészes volt a szőnyegem,
Dermedten állt a vén óra.*

Az asztalon tányér, pohár,

*Rajta beszáradt maradék,
Rozsdás kés és foltos kanál,
Mellette csöppnyi gyertyavég.*

*Földön kötény, odadobtam,
Mikor elhurcoltak engem,
S szíjjal kötötték szorosra
Szegény, vergődő két kezem.*

*Fél évig aludt a szobám,
Képek, szőnyegek bútorok.
Most dalol köröttem minden,
Hiszen újra szabad vagyok!*

(Hazatérés)

A vers 1961. október 29-én íródott. Ám nyolc év elteltével ismét „elhallgat körötte minden”. Újra Pózvára szállítják, két hónapos kezelésre. Miután kijött az elmeosztályról még három évet élt teljes magányban.

1972-ben temették el Keszthelyen, a Szent Miklós temetőben. Sírját többszöri keresést követően sem találtuk meg.

Felhasznált irodalom:

- A Göcseji Helikon költőnői. Sajtó alá rendezte: S. Sárdi Margit. Budapest, 2002.
Balatoni Múzeum Adattárának Vajda Mariettára vonatkozó anyaga. (1746.2000)
Cséby Géza: A keszthelyi Helikoni Ünnepek rövid története 1817-1819-ig.; A Balatoni Íróhét és a Helikon. In: Szabolcs András: Az ifjúság Helikoni Ünnepei Keszthelyen. Nagykanizsa, 1998.
Cséby Géza: Dukai Takács Judit a Balaton-vidék egyik korai tájleírója. Nők a Balatonért Egyesület Kiskönyvtára 3. Balatonfüred, 2002.
Cséby Géza: Dukai Takács Judit kéziratos vers-füzetei. In: Zalai Gyűjtemény 31. Művelődéstörténeti tanulmányok. Zalaegerszeg, 1990
Csoma Zsigmond: Kertészet és polgárosodás. Budapest, 1997.
Dukai Takács Judit élete és munkái. Közli: Vadász Norbert. Budapest, 1909.
Ivaskovics József: Aranyág. Megzenésített versek kicsiknek és nagyoknak. Ungvár, 2007.
Kurucz György: Könyv és presztíz: Kazinczy János szőládi prédikátor könyvtára, 1812. In: Korall 43 szám / 2011.
Laczkó András: Tanulmány Dukai Takács Juditról In: Hévíz. Művészeti és művelődési folyóirat, XIV./2-3. (2006)
Magyar költőnők antológiája. Összeállította: S. Sárdi Margit, Tóth László. Budapest, 1997.
Négyesy László: Gróf Festetics György a magyar irodalomban. In.: Keszthelyi Helikon. Szerk.: Dr. Lakatos Vince. Keszthely, 1925.
Pálóczi Horváth Ádám, a Magyar Tenger poétája Füreden. Balatonfüred Városért Közalapítvány kiadványai, 57. Balatonfüred, 2010
Péterffy Ida: Horváth Ádám levelezése „poétriáival”. Göcseji Helikon 7. Zalaegerszeg, 1973
Petőfiné Szendrey Júlia Költeményei és naplói. Összegyűjtötte és szerk.: Bihari Mór.

Budapest, 1909

Rábel Antal: Vajda Marietta életrajza és bibliográfiája (Kézirat, 1981)

Szabolcs András: Keszthely óvodáinak története 1870-1995-ig. Nagykanizsa 1998.

Sziklai Zoltán: Emlékezés a gimnáziumalapító Pálóczi Horváth Áámra. Balatonfüred, 2010.

Weöres Sándor: Három veréb hat szemmel. Budapest, 1977.

(Megjelent: Szendrey Júlia emlékkönyv. Georgikon kiskönyvtár 25. Keszthely, 2012. 32-55).

